

Piotr Pieczonka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń

pieczonka@kpnpl.pl

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2017 r., sygn. akt II PK 125/16 – glosa aprobująca

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/SIT.2017.044>

Sąd Najwyższy w wyroku z 30 maja 2017 r. w sprawie II PK 125/16 uznał, że moc wiążąca w zakresie ustanowionym w art. 365 k.p.c. odnosi się tylko do „skutku prawnego”, który stanowił przedmiot orzekania i nie oznacza związania sądu (i stron) ustaleniami zawartymi w uzasadnieniu innego orzeczenia. Ponadto w tym orzeczeniu Sąd Najwyższy stwierdził m.in., że z art. 365 § 1 k.p.c. wynika moc wiążąca prawomocnego orzeczenia w stosunku do sądu i stron, lecz przepis ten nie reguluje wprost przedmiotowych granic mocy wiążącej orzeczenia, co wywołuje wątpliwości co do zakresu tego związania. Wyznaczając te granice, należy mieć przede wszystkim na względzie, że wyrok jest rozstrzygnięciem o konkretnym przedmiocie procesu, którym jest określone świadczenie, jakie ma spełnić pozwany (dłużnik) na rzecz powoda (wierzyciela). Sentencją wyroku objęte jest rozstrzygnięcie o żądaniach stron (art. 325 k.p.c.), którego faktyczne i prawne podstawy zawiera uzasadnienie (art. 328 § 2 k.p.c.). Moc wiążąca wyroku dotyczy jedynie rozstrzygnięcia, nie rozciąga się na kwestie pozostające poza sentencją, w tym na

ustalenie i ocenę stosunku prawnego stanowiącego podstawę żądania, o którym orzeczono¹.

W tym miejscu przypomnieć należy, iż zgodnie z art. 365 § 1 k.p.c. „Orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby”. Nie ulega wątpliwości, że w wynikająca z art. 365 § 1 k.p.c. kwestia zakresu mocy wiążącej prawomocnego wyroku jest przedmiotem licznych kontrowersji w nauce prawa i rozbieżności w judykaturze, a zagadnienie to wraz z wzajemną relacją art. 365 § 1 i art. 366 k.p.c. można zaliczyć do jednych z bardziej kontrowersyjnych problemów polskiej procesualistyki².

Przepis art. 365 § 1 k.p.c. nie przesądza, czy moc wiążąca prawomocnego wyroku dotyczy jego sentencji, czy również uzasadnienia, a jeśli obejmuje uzasadnienie, to w jakim zakresie. W konsekwencji rozważania na temat wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c. i oceny zakresu związania wcześniej wydanym wyrokiem, powiązane są nierozzerwalnie i bezpośrednio z oceną podstawowych zasad postępowania i przyjęcia nadrzędności jednych zasad postępowania nad innymi. Zatem kwestia wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c. niejako wiąże się ze stopniowaniem ważności naczelných zasad postępowania cywilnego.

Argumentem podnoszonym za wykładnią przepisu art. 365 § 1 k.p.c. uznającą, iż wiążąca jest sentencja wcześniej wydanego wyroku, jest przyjęcie, iż zasada bezpośredniości postępowania (art. 235 § 1 k.p.c.), zasada autonomii i samodzielności jurysdykcyjnej każdego sądu i swobodnej oceny dowodów (art. 233 § 1 k.p.c.) oraz zasada niezawisłości sędziowskiej mają charakter naczelny, a wszelkie odstępstwa i wyjątki od tych zasad winny być

¹ Uzasadnienie wyroku SN z dnia 30 maja 2017 r., II PK 125/16, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego, <http://www.sn.pl/sites/orzecznictwo/Orzeczenia3/II%20PK%20125-16-1.pdf>, (dostęp: 16.07.2018 r.).

² P. Grzegorzcyk, w: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2: *Postępowanie rozpoznawcze*, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587717595/515035/erecinski-tadeusz-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-ii-postepowanie-rozpoznawcze-wyd-v?cm=URELATIONSeusz> (dostęp: 16.07.2018 r.).

interpretowane ściśle, a nadto mieć swoje uzasadnienie w przepisie ustawy. W przypadku przyjęcia odmiennego poglądu co do wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c., tj. związania również uzasadnieniem wyroku, na czoło wysuwa się argument odwołujący się do konieczności poszanowania wydanych wcześniej prawomocnych orzeczeń sądowych i powagi wymiaru sprawiedliwości.

Występujące w orzecznictwie rozbieżności odnoszące się do wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c., w praktyce wymiaru sprawiedliwości wywołują szereg problemów powiązanych z samą wykładnią tego przepisu oraz zasady swobodnej oceny dowodów i zasady bezpośredniości postępowania.

Glosowane orzeczenie można zaliczyć do linii orzecznictwa Sądu Najwyższego odwołującej się do związania sądu wyłącznie sentencją wcześniej wydanego wyroku. W zakresie tej linii orzecznictwa należy odwołać się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 15 stycznia 2015 r., w sprawie pod sygn. akt IV CSK 181/14, w którym Sąd Najwyższy wskazał, iż wykładnia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. uwikłana jest w liczne kontrowersje teoretyczne, odzwierciedlone po części w judykaturze. Tym samym dostrzegł szereg rozbieżności w wykładni tego przepisu prawa, do których odwołał się w powołanym wyroku. Sąd Najwyższy wskazał, iż każdy wyrok sądowy zawiera rozstrzygnięcie konkretnego, zindywidualizowanego procesu, a więc moc wiążąca wyroku rozciąga się wyłącznie na rozstrzygnięcie, jako skutek rozpoznania procesu. W konsekwencji sąd ten uznał, iż moc wiążąca wyroku dotyczy wyłącznie sentencji, gdyż zgodnie z przepisem art. 365 § 1 k.p.c. zakresem prawomocności objęty jest ostateczny wynik rozstrzygnięcia (zawarty w sentencji), a nie jego przesłanki. Sąd Najwyższy w powołanym wyroku dostrzegł, iż pożądane byłoby, aby analogiczne stany faktyczne zostały tak samo ocenione przez sądy w różnych postępowaniach, jednakże ten postulat nie uzasadnia poszerzenia mocy wiążącej prawomocnego wyroku. Przyjęcie zasady związania sądu uzasadnieniem prawomocnego wyroku oznacza ograniczenie niezawisłości sędziowskiej oraz odstąpienie od podstawowych zasad postępowania – zasady swobodnej oceny dowodów i bezpośredniości postępowania, a odstąpienie od tych zasad w ocenie Sądu Najwyższego stanowi większe zagrożenie dla powagi wymiaru sprawiedliwości niż niepożądana,

lecz dopuszczalna rozbieżność ocen pomiędzy sądami. Jednocześnie w powołanym wyżej wyroku z dnia 15 stycznia 2015 r. Sąd Najwyższy przywołał szereg swoich orzeczeń (z dnia 16 lutego 1937 r. – sygn. akt C II 2507/36, z dnia 18 lutego 1937 r., sygn. akt C III 833/36, z dnia 13 stycznia 2000 r., sygn. akt II CKN 655/98, z dnia 23 maja 2002 r., sygn. akt IV CKN 1073/00, z dnia 8 czerwca 2005 r. sygn. akt C CK 702/04, z dnia 28 czerwca 2007 roku sygn. akt IV CSK 110/07, z dnia 15 listopada 2007 r., sygn. akt II CSK 347/07, z dnia 22 czerwca 2010 r., sygn. akt IV CVSK 359/09, z dnia 3 października 2012 r., sygn. akt II CSK 312/12), w których uznał, iż zgodnie z przepisem art. 365 § 1 k.p.c. sąd jest związany jedynie sentencją prawomocnego wyroku. Do orzeczeń prezentujących tę linię wykładni należy również zaliczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 stycznia 2011 r. sygn. akt III CSK 94/10, a nadto nowsze wyroki Sądu Najwyższego: m.in. z dnia 7 kwietnia 2016 r. w sprawie sygn. akt III CSK 276/15 czy też z dnia 18 maja 2016 r. w sprawie sygn. akt V CSK 603/15, w których Sąd Najwyższy zajmował się kwestią ustalenia zakresu mocy wiążącej wcześniejszego prawomocnego wyroku wydanego w innej sprawie, a więc wykładnią przepisu art. 365 § 1 k.p.c. W wyroku z dnia 7 kwietnia 2016 r. (sygn. akt III CSK 276/15) rozważał kwestię tzw. roszczeń częściowych, tj. wpływu wydanego wcześniej prawomocnego wyroku co do części roszczenia na rozstrzygnięcie w kolejnym postępowaniu, którego przedmiotem jest dalsza część tego roszczenia. W uzasadnieniu tego wyroku Sąd Najwyższy stwierdził, iż nie jest uprawnione stanowisko zgodnie z którym w sytuacji, gdy w jednym postępowaniu sąd ocenia istnienie konkretnego stosunku prawnego, ponieważ sądowni mające wynikać z niego świadczenia, to w innym postępowaniu sąd jest tą oceną związany. Sąd Najwyższy uznał, iż wyrok wiąże co do jego rozstrzygnięcia, natomiast nie co do oceny prawnej relacji pomiędzy stronami, z której roszczenie miałyby wynikać. Sąd Najwyższy wskazał, iż rozstrzygnięcie w przedmiocie zasady odpowiedzialności mogłoby stanowić przeszkodę w dokonaniu odmiennych ustaleń w kolejnym procesie częściowym, gdyby korzystało z prawomocności materialnej w rozumieniu art. 366 k.p.c., a więc gdyby stanowiło bezpośredni przedmiot wcześniejszego rozstrzygnięcia.

Wskazał ponadto, iż przy określeniu konsekwencji wyroku należy kierować się treścią żądania pozwu. Sąd nie orzeka o stosunku prawnym pomiędzy stronami, a o oznaczonym żądaniu powoda. Z uwagi na to w przypadku tzw. procesu częściowego przedmiotem rozstrzygnięcia sądu nie jest zasada odpowiedzialności, a jedynie oznaczone, częściowe roszczenie, a w konsekwencji zasada odpowiedzialności nie jest wiążąca w kolejnych procesach i wydany wcześniej prawomocny wyrok nie zawiera wiążącej wypowiedzi i oceny o dalej idącym świadczeniu. Stwierdził ponadto, że inna wykładnia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. przemawiająca za wiążącą mocą prawomocnego wyroku w późniejszych postępowaniach, odnosząca się do również do zasady odpowiedzialności, stanowi istotne naruszenie przepisu art. 365 § 1 k.p.c. Pogląd ten Sąd Najwyższy podtrzymał w wyroku z dnia 18 maja 2016 r. w sprawie sygn. akt V CSK 603/15, wskazując, iż podstawa rozstrzygnięcia nie może być identyfikowana z podstawą faktyczną i prawną wyroku. W wyroku z 8 grudnia 2016 r., w sprawie sygn. akt III CNP 29/15, zajął stanowisko, iż moc wiążącą z perspektywy kolejnych postępowań uzyskują jedynie ustalenia dotyczące tego, o czym orzeczono w związku z podstawą sporu (art. 365 w zw. z art. 366 k.p.c.). Moc wiążąca orzeczenia nie rozciąga się na kwestie prejudycjalne, które sąd przesądził, dążąc do rozstrzygnięcia o żądaniu, i których rozstrzygnięcie znajduje się poza sentencją, a treść uzasadnienia może jedynie służyć sprecyzowaniu rozstrzygnięcia zawartego w sentencji. W konsekwencji mocą wiążącą nie są objęte w szczególności rozstrzygnięcia o zasadności zarzutów podnoszonych przez pozwanego, takich jak zarzut: potracenia, prawa zatrzymania, nieważności lub bezskuteczności umowy. Zagadnienia te mogą być przedmiotem odmiennego osądu w późniejszych procesach bądź jako objęte żądaniem, i wówczas rozstrzygnięcie to będzie wiązać inne sądy w kolejnych postępowaniach (art. 365 k.p.c.) bądź ponownie rozpatrzone jako kwestia prejudycjalna, ze skutkami wyłącznie dla konkretnego procesu. W najnowszych wyrokach Sąd Najwyższy potwierdził, iż sąd nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w niej wyroku, gdyż przedmiotem prawomocności materialnej jest

ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły³.

W wyroku z dnia 9 września 2015 r. w sprawie sygn. akt IV CSK 726/14 Sąd Najwyższy, wypowiadając się za związaniem jedynie sentencją prawomocnego wyroku, odwołał się do zasady autonomii jurysdykcyjnej sądu, wskazując, iż przy wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c. należy pierwszoplanowe znaczenie przypisać zasadzie autonomii jurysdykcyjnej sądu powiązanej z zasadą niezawisłości sędziów i zasadą swobodnej oceny dowodów. Ograniczenie tych zasad winno mieć oparcie w jednoznacznym przepisie ustawy, a wszelkie wyjątki i wyłączenia winny być interpretowane ścieśniająco. Dlatego też w ocenie Sądu Najwyższego przepis art. 365 § 1 k.p.c. nie daje podstawy do przyjęcia, iż istnieje wyjątek od wspomnianych zasad, co nakazuje przyjęcie, iż sąd jest związany jedynie sentencją prawomocnego wyroku. W wyroku z dnia 28 czerwca 2013 r., sygn. akt I UK 29/13 (publ. Lex nr 1555186) Sąd Najwyższy prawidłowo wskazał, iż nie jest pożądana sytuacja, w której to samo zagadnienie jest inaczej rozstrzygane w różnych sprawach. Okoliczność ta nie uzasadnia jednak rozszerzenia zakresu mocy wiążącej wyroku, gdyż za pierwszorzędną należy uznać zasadę, że swoboda jurysdykcyjna sądu może być ograniczona tylko w wypadkach ściśle określonych w ustawie. Autonomia sądu w każdej sprawie obejmuje czynienie własnych ustaleń faktycznych na podstawie swobodnej oceny dowodów oraz dokonywanie samodzielnej wykładni przepisów prawa.

Jednakże w orzecznictwie prezentowany jest odmienny pogląd, a mianowicie: moc wiążąca prawomocnego orzeczenia (art. 365

³ Wyrok SN z dnia 24 stycznia 2017 r., V CSK 164/16, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego, <http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzecze%C5%84.aspx?ItemSID=23839-57a0abe2-a73c-441d-9691-b79a0c36be5c&ListName=Orzeczenia3&Tresc=V+CSK+164%2f16>. Wyrok SN z dnia 21 kwietnia 2017 r., I CZ 46/17, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego, <http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzecze%C5%84.aspx?ItemSID=25295-57a0abe2-a73c-441d-9691-b79a0c36be5c&ListName=Orzeczenia3&Tresc=I+CZ+46%2f17>; postanowienie SN z dnia 18 stycznia 2017 r., V CSK 159/16, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego, <http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzecze%C5%84.aspx?ItemSID=24144-57a0abe2-a73c-441d-9691-b79a0c36be5c&ListName=Orzeczenia3&Tresc=V+CSK+159%2f16> (dostęp: 16.07.2018 r.).

§ 1 k.p.c.) obejmuje również uzasadnienie prawomocnego wyroku. W wyroku z dnia 27 czerwca 2014 r. sygn. akt V CSK 433/13 Sąd Najwyższy stwierdził, iż związanie prawomocnym wyrokiem oznacza, iż sąd obowiązany jest uznać, że kwestia prawna, która była już przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie, a która ma znaczenie prejudycjalne w sprawie przez niego rozpoznawanej, kształtuje się tak, jak przyjęto we wcześniejszym prawomocnym wyroku, nawet jeżeli argumentacja prawna, na której opiera się to rozstrzygnięcie, jest nietrafna. W późniejszej sprawie kwestia ta nie może być już w ogóle badana. Przyjmując ten pogląd, Sąd Najwyższy odwołał się do swoich wyroków: z dnia 8 stycznia 2002 r. sygn. akt I CKN 730/99, z dnia 12 lipca 2002 r. sygn. akt V CKN 1110/00, z dnia 7 stycznia 2004 r. III CK 192/02, z dnia 13 października 2005 r., sygn. akt I CK 217/05, z dnia 8 marca 2010 r. sygn. akt II PK 258/09, z dnia 29 września 2011 r. sygn. akt IV CSK 652/10, z dnia 28 marca 2012 r. sygn. akt II UK 327/11, z dnia 19 października 2012 r. sygn. akt V CSK 485/11, z dnia 6 marca 2014 r. sygn. akt V CSK 203/13. U podstaw tego poglądu leży założenie, iż dla należytego odczytania sentencji wyroku niezbędna jest analiza uzasadnienia wyroku, a uzasadnienie wyroku stanowi wraz z jego sentencją całość. Uzasadnieniem tej linii orzeczniczej było odwołanie się do konieczności zagwarantowania stabilności określonej orzeczeniem sądowym sytuacji prawnej, uniemożliwiającej jej podważenie i zobowiązującą inne sądy do jej respektowania. Sąd Najwyższy uznał, iż konieczność poszanowania prawomocnych orzeczeń sądowych w powiązaniu z powagą wymiaru sprawiedliwości nakazuje, aby w kolejnych postępowaniach, kwestia prawna i faktyczna, która została już prawomocnie przesądzona, była wiążąca dla sądu, nawet w sytuacji, gdy wcześniejsze orzeczenie jest nietrafne. Również w ostatnim czasie Sąd Najwyższy odwołał się do związania zarówno sentencją, jak i uzasadnieniem wcześniej wydanego wyroku (wyrok z dnia 27 stycznia 2016 r. sygn. akt II CNP 10/15, wyrok z dnia 20 stycznia 2016 r. sygn. akt IV CSK 282/1), nie dzieląc tym samym poglądów zajętych w wyroku z dnia 9 września 2015 r. oraz z dnia 15 stycznia 2015 r.

Wskazany przegląd orzecznictwa jasno wskazuje, iż orzecznictwo Sądu Najwyższego prezentuje różną wykładnię przepisu art. 365

§ 1 k.p.c. odnoszącą się do zakresu związania wcześniej wydanym prawomocnym wyrokiem, choć wydaje się że w orzecznictwie Sądu Najwyższego dominuje jednak wykładnia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. opowiadająca się za związaniem wyłącznie sentencją prawomocnego wyroku.

Wąskie ujęcie zakresu mocy wiążącej prawomocnego wyroku przeważa w nowszym piśmiennictwie. Stanowisko to można ująć syntetycznie w tezie, że wynikające z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca wyroku dotyczy związania sentencją, a nie uzasadnieniem wyroku innego sądu⁴, czyli przesłankami faktycznymi i prawnymi przyjętymi za jego podstawę, gdyż zakresem prawomocności materialnej jest objęty tylko ostateczny wynik rozstrzygnięcia, a nie jego przesłanki⁵.

Podkreślić należy, iż rozbieżność w orzecznictwie Sądu Najwyższego ma swoje przełożenie na orzecznictwo sądów powszechnych. I tak tytułem przykładu należy odwołać się do wyroku Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 3 marca 2017 r., sygn. akt I ACa 836/16, w którym sąd ten przyjął, że konsekwencją prawomocności jest to, że sąd w kolejnym postępowaniu zobowiązany jest uznać, iż istotne z punktu widzenia zasadności żądania zagadnienie kształtuje się tak jak to zostało ustalone w prawomocnym wyroku, co oznacza niedopuszczalność ponownej analizy prawnej, a także prowadzenia postępowania dowodowego co do okoliczności objętych uprzednim prawomocnym rozstrzygnięciem. Sąd obowiązany jest bowiem uwzględnić prawomocne orzeczenie w ramach podstawy orzekania o kolejnym żądaniu, bez dokonywania ponownej oceny rozstrzygniętej nim kwestii. Podobnie Sąd Apelacyjny w Gdańsku w wyroku z dnia 25 stycznia 2017 r., sygn. akt III AUa 484/16 uznał, że sąd nie jest związany ustaleniami wynikającymi z uzasadnienia

⁴ Zob. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: *Artykuły 1–366*, red. H. Dolecki, T. Wiśniewski, wyd. II, Warszawa 2013, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587306753/147351/dolecki-henryk-red-wisniewski-tadeusz-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-i-artykuly...?cm=URELATIONS> (dostęp: 16.07.2018 r.).

⁵ Zob. wyrok SN z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14, Baza Orzeczeń Sądu Najwyższego, <http://www.sn.pl/orzecznictwo/SitePages/Baza%20orzecze%C5%84.aspx?ItemSID=17171-57a0abe2-a73c-441d-9691-b79a0c36be5c&ListName=Orzeczenia3&Tresc=IV+CSK+181%2f14> (dostęp: 16.07.2018 r.).

orzeczenia w takim zakresie, w jakim nie miały one znaczenia dla rozstrzygnięcia zawartego w wyroku. Jest natomiast związany wskazanymi w uzasadnieniu ustaleniami mającymi wpływ na końcowe rozstrzygnięcie, w szczególności ustaleniami prejudycjalnymi, których skutkiem było wydanie określonego wyroku, gdyż byłoby niezgodne z zasadą praworządności i naruszające powagę wymiaru sprawiedliwości istnienie dwóch orzeczeń sądów dotyczących tych samych stron, lecz odmiennie orzekających o tej samej kwestii. Tę linię orzecznictwa zaprezentował także Sąd Apelacyjny w Szczecinie w wyroku z dnia 30 listopada 2016 r., sygn. akt I ACa 706/16, uznając, że sąd I instancji obowiązany jest uznać, że kwestia prawna, która była przedmiotem rozstrzygnięcia w innej sprawie, a która ma znaczenie prejudycjalne w sprawie rozpoznawanej, kształtuje się tak, jak to przyjęto we wcześniejszym prawomocnym orzeczeniu. Przesądzenie tej kwestii oznacza, że w późniejszym postępowaniu nie może być ona już ponownie badana, a zatem zachodzi konieczność ograniczenia dowodzenia faktów objętych prejudycjalnym orzeczeniem. Instytucja prawomocności materialnej w sensie pozytywnym służyć ma wyeliminowaniu sytuacji, w których w obrocie funkcjonować będą dwa rozstrzygnięcia nie do pogodzenia czy wręcz sprzeczne⁶. Odmienną interpretację art. 365 § 1 k.p.c. zaprezentowano m.in. w wyroku Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 10 maja 2017 r., sygn. akt III AUa 2117/16, w którym uznano, że przedmiotem prawomocności materialnej jest jedynie ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, które do niego doprowadziły. Oznacza to, że sąd nie jest związany ani ustaleniami faktycznymi

⁶ Por. także: wyrok SA w Katowicach z dnia 23 listopada 2016 r., V ACa 222/16, Baza Orzeczeń Sądów Powszechnych [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/151500000002503_V_ACa_000222_2016_Uz_2016-11-23_002](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/151500000002503_V_ACa_000222_2016_Uz_2016-11-23_002); wyrok SA w Szczecinie z dnia 22 listopada 2016 r., III APa 7/16, Baza Orzeczeń Sądów Powszechnych [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/155500000001521_III_APa_000007_2016_Uz_2016-11-22_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/155500000001521_III_APa_000007_2016_Uz_2016-11-22_001); wyrok SA w Gdańsku z dnia 9 marca 2017 r., V ACa 318/16, Baza Orzeczeń Sądów Powszechnych [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/151000000002503_V_ACa_000318_2016_Uz_2017-03-09_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/151000000002503_V_ACa_000318_2016_Uz_2017-03-09_001); wyrok SA w Warszawie z dnia 24 stycznia 2017 r., I ACa 2210/15, Baza Orzeczeń Sądów Powszechnych [https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/\\$N/154500000000503_I_ACa_002210_2015_Uz_2017-01-24_001](https://orzeczenia.ms.gov.pl/content/$N/154500000000503_I_ACa_002210_2015_Uz_2017-01-24_001) (dostęp: 16.07.2018 r.).

poczynionymi w innej sprawie, ani poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego wyroku. Podobne stanowisko przedstawił Sąd Apelacyjny w Warszawie w wyroku z dnia 11 kwietnia 2017 r., sygn. akt VI ACa 1906/15.

Należy mieć na uwadze, iż przyjęcie określonej wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c. ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia oznaczonej sprawy, gdyż wykładnia ta bezpośrednio dotyczy takich podstawowych zasad postępowania, jak zasada bezpośredniości postępowania czy też zasada swobodnej oceny dowodów. Zatem od przyjętej przez sąd rozpoznający daną sprawę wykładni zakresu mocy wiążącej wcześniejszego prawomocnego wyroku zależy bezpośrednio przebieg postępowania dowodowego, a także końcowy element procesu, a więc ocena i rozstrzygnięcie sądu.

Opowiadam się za wykładnią przepisu art. 365 § 1 k.p.c., zaprezentowaną w wyroku Sądu Najwyższego z 30 maja 2017 r. (II PK 125/16), zgodnie z którą moc wiążąca prawomocnego wyroku dotyczy wyłącznie sentencji wyroku i nie obejmuje w szczególności ustaleń faktycznych zawartych w uzasadnieniu wyroku. W mojej ocenie materia obejmująca ustalenia faktyczne, oceny zebranego w sprawie materiału dowodowego, winna dotyczyć wyłącznie sądu rozstrzygającego daną sprawę i z wyjątkiem przypadków określonych ustawowo sąd w tym zakresie nie powinien być niczym ograniczony. Sąd nie powinien być również związany oceną prawną, jeżeli odmienna ocena prawna jest związana z innymi ustaleniami faktycznymi. Słusznie Sąd Najwyższy w wyroku z 30 maja 2017 r. uznał, że przepis art. 365 § 1 k.p.c. nie przesądza, czy moc wiążącą prawomocnego wyroku dotyczy jego sentencji, czy też również uzasadnienia. Wykładnia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. uwzględniać winna podstawowe zasady postępowania cywilnego. Dostrzegając wagę takich zasad jak zasada stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, powagi wymiaru sprawiedliwości, należałoby się zastanowić, czy w kontekście innych zasad postępowania cywilnego winny one przesądzić o związaniu sądu również uzasadnieniem prawomocnego wyroku, co sprowadza się do konieczności stopniowania norm postępowania. Podstawową zasadą postępowania cywilnego jest zasada niezawisłości sędziowskiej, zasada autonomii orzekania powiązana z zasadą swobodnej oceny dowodów (art. 233

§ 1 k.p.c.), dokonaną bezpośrednio przez sąd, przed którym dowody te są przeprowadzane. Żaden przepis prawa nie ogranicza sądu przed uprawnieniem i obowiązkiem dokonania samodzielnej oceny okoliczności faktycznych i oceny prawnej. Wobec nieistnienia przewidzianego przepisami prawa ograniczenia kompetencji sądu do dokonania własnych ustaleń i własnej oceny dokonanie takiego ograniczenia wyłącznie na gruncie wykładni przepisu art. 365 § 1 k.p.c. nie wydaje się właściwe. Zgodzić się należy z tymi poglądami, które wiążą dopuszczalność ograniczenia zasady swobodnej oceny dowodów, ograniczenia zasady bezpośredniości postępowania i zasady niezawisłości sędziowskiej z koniecznością istnienia podstawy prawnej uzasadniającej takie ograniczenia⁷. Przepis art. 365 § 1 k.p.c. nie może być interpretowany jako podstawa ustawowa ograniczenia opisanych naczelných zasad postępowania. W tym miejscu należy wskazać na wykładnię systemową odwołującą się do przepisu art. 11 k.p.c., na który powołują się zwolennicy poglądu o związaniu również uzasadnieniem prawomocnego wyroku. Przepis art. 11 k.p.c., odwołując się do związania ustaleniami prawomocnego wyroku, a więc jego uzasadnieniem, ogranicza to związanie wyłącznie do prawomocnego wyroku wydanego w postępowaniu karnym, a nie w postępowaniu cywilnym.

Skoro zatem ustawodawca przewidział w przepisach prawa jedyne ograniczenia zasady swobodnej oceny dowodów, zasady bezpośredniości poprzez związanie ustaleniami prawomocnego wyroku karnego, niedopuszczalne jest rozszerzenie tego rodzaju ograniczeń o wyroki wydane w innego rodzaju postępowaniach stosownie do reguły *exceptiones non sunt extentendae*. Nie można również zapominać, iż w kolejnych postępowaniach sąd może dysponować innym materiałem dowodowym. Żaden bowiem przepis prawa nie może ograniczać stron w prawie przedkładania nowych dowodów,

⁷ Szerzej na temat zasady niezawisłości sędziowskiej i swobodnej oceny dowodów: K. Filipek, *Gwarancje niezawisłości sędziowskiej sędziów sądów powszechnych*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, nr 9/13, s. 7–25, http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studenckie_Zeszyty_Naukowe/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13-s7-25/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13-s7-25.pdf (dostęp: 16.07.2018 r.).

jak również takie nowe dowody mogą się ujawnić po wydaniu wcześniejszego prawomocnego orzeczenia. W takiej sytuacji za nieuzasadnione należałoby uznać, iż pierwszeństwo ma związanie sądu ustaleniami wcześniejszego prawomocnego przed własną oceną sądu zebranych dowodów, których zakres może być inny, w tym szerszy i bardziej obiektywny.

W mojej ocenie również konieczność zapewnienia stabilności prawomocnych wyroków sądowych oraz powaga wymiaru sprawiedliwości nie stanowi wystarczającego argumentu przemawiającego za przyjęciem, iż sąd jest związany również uzasadnieniem prawomocnego wyroku. Niewątpliwie stabilność wyroków, powaga wymiaru sprawiedliwości jest dobrem istotnym i wymagającym poszanowania, jednakże nie można wykluczyć, iż prawomocne wyroki będą nietrafne, a w konsekwencji wydane niezgodnie z przepisami prawa. W takiej sytuacji wymóg powagi wymiaru sprawiedliwości wraz z zasadą praworządności przesądza, iż większym dobrem jest doprowadzenie do rewizji błędnej oceny sądu w kolejnym postępowaniu niż ugruntowanie nietrafnych orzeczeń sądowych w kolejnych postępowaniach. Nadrzędność stosowania zasad bezpośredniości postępowania i swobodnej oceny dowodów ma dla wymiaru sprawiedliwości większe znaczenie niż zasada stabilności rozstrzygnięć sądu. Prawidłowo uznał Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 15 stycznia 2015 r. sygn. akt IV CSK 1841/14, iż dla wymiaru sprawiedliwości i zasady praworządności większym dobrem jest doprowadzenie do rewizji błędnej oceny sądu w kolejnym postępowaniu niż ugruntowanie wcześniejszych błędnych orzeczeń. Przyjęcie jako naczelnej zasady niezawisłości sędziowskiej oraz zasady swobodnej oceny dowodów umożliwi w kolejno prowadzonych postępowaniach dokonanie ponownej oceny stanu faktycznego i stanu prawnego, co z punktu widzenia zasady praworządności oraz powiązanego z tą zasadą dobrem wymiaru sprawiedliwości ma większe znaczenie niż zapewnienie stabilności wydanych orzeczeń⁸.

Poglądy, które opowiadają się za związaniem również uzasadnieniem prawomocnego wyroku, w mojej ocenie w sposób niewłaściwy odwołują się do zasady stabilności i poszanowania orzeczeń sądo-

⁸ Por. *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 2.

wych. Przyjęcie, iż nie jest wiążące uzasadnienie prawomocnego wyroku, nie ma wpływu na to, że traci moc wiążącą sentencja prawomocnego wyroku. A więc nawet w przypadku, gdy w kolejnym postępowaniu sąd, uznając, iż nie jest związany uzasadnieniem wcześniejszego wyroku, dokona odmiennej oceny prawnej sprawy, okoliczność ta nie będzie miała żadnego wpływu na treść i możliwość wykonania wcześniejszego wyroku. Wcześniej wydany wyrok zostanie wykonany – zgodnie z jego sentencją, czym zapewnione będzie poszanowanie zasady stabilności tego danego orzeczenia.

Powaga wymiaru sprawiedliwości także nie stanowi przeszkody przed przyjęciem, iż uzasadnienie wyroku nie powinno być wiążące. Nawet gdy sąd uzna, że nie jest związany uzasadnieniem wcześniejszego wyroku, rozpoznając i oceniając własną sprawę, będzie musiał uwzględnić argumentację przytoczoną w poprzednim uzasadnieniu, co nie znaczy, iż ją podzieli. W takiej sytuacji możliwe są dwa rozwiązania. Sąd bowiem po dokonaniu ponownej, choć autonomicznej oceny sprawy na podstawie zgromadzonego materiału dowodowego: albo dokonana takiej samej oceny (tak pod względem faktycznym, jak i prawnym) jak sąd, który wydał wcześniejszy wyrok⁹ – taka sytuacja niewątpliwie wpłynie pozytywnie na powagę wymiaru sprawiedliwości, gdyż kolejne orzeczenia potwierdzać będą trafność wcześniejszych; 2) albo dokona odmiennej oceny sprawy – w takiej sytuacji, mając na uwadze wcześniejsze odmienne orzeczenie, sąd zobligowany będzie do jeszcze staranniejszej oceny i uzasadnienia swojej decyzji.

Dla powagi wymiaru sprawiedliwości najgorszym rozwiązaniem jest wprowadzenie instrumentu, który zapewnić ma niejako automatyzm rozstrzygnięć i powielanie nietrafnych orzeczeń, bez dokonania własnej oceny przez sąd, wyłącznie z powołaniem się na wiązanie sądu uzasadnieniem wyroku. W skrajnych przypadkach w kolejnych postępowaniach materiał dowodowy ograniczać mogłyby się wyłącznie do wcześniejszego wyroku wraz z uzasadnieniem, co w istocie stanowiłoby zaprzeczenie procesu cywilnego¹⁰. W konsekwencji

⁹ Por. wyrok SN z dnia 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14.

¹⁰ Odmienne *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. 1: Art. 1–505(38), red. M. Manowska, wyd. III, Warszawa 2015, <https://sip.lex.pl/#/comment->

uznać należy, iż wykładnia przepisu art. 365 § 1 k.p.c. uznająca za związanie zarówno sentencją, jaki i uzasadnieniem orzeczenia innego sądu w istocie pozbawiałaby sąd kompetencji do merytorycznego rozstrzygnięcia sporu, na co nie można się zgodzić.

Przepis art. 365 § 1 k.p.c. dotyczy każdego rodzaju prawomocnego orzeczenia, nie czyniąc żadnych rozróżnień w zależności od rodzaju postępowania i trybu, w jakim orzeczenie zostało wydane. Trudno pogodzić się z poglądem, iż w przypadku niezaskarżenia nakazu zapłaty w sprawie o niewielkiej wartości przedmiotu sporu nakaz zapłaty przesądziłby o nierzadko skomplikowanych pod względem faktycznym i prawnym roszczeniach o wielkiej wadze (podobna sytuacja miałyby miejsce w przypadku rozpoznania sprawy w trybie uproszczonym lub w wypadku wyroku zaocznego). Należy również pamiętać, iż u podstaw wprowadzenia zgodnie z przepisem art. 17 pkt 4 k.p.c. właściwości funkcjonalnej sądu okręgowego leżało założenie, iż sprawy o większej wartości przedmiotu sporu winny być rozstrzygane przez z założenia bardziej doświadczonych sędziów sądu okręgowego i sądu apelacyjnego. Nadto wartość przedmiotu sporu jest kryterium oceny dopuszczalności skargi kasacyjnej. Przyjęcie poglądu, iż moc wiążąca obejmuje również uzasadnienie prawomocnego wyroku, skutkuje tym, że w przypadku wystąpienia z tzw. powództwem częściowym o zapłatę niewielkiej kwoty jako części dużego roszczenia wynikającego ze skomplikowanego stanu faktycznego i prawnego, roszczenie takie zostałoby w istocie ostatecznie rozstrzygnięte przez sąd rejonowy, z wyłączeniem dopuszczalności złożenia skargi kasacyjnej, co niewątpliwie pozostaje w sprzeczności z celem przepisu art. 17 pkt 4 k.p.c. oraz art. 398² § 1 k.p.c.

Wystarczającym instrumentem gwarantującym powagę wymiaru sprawiedliwości i stabilności orzeczeń jest wynikające z przepisu art. 365 § 1 k.p.c. związanie sentencją orzeczenia. Związanie w takim zakresie zapewnia, iż prawomocny wyrok, nawet gdyby jego rozstrzygnięcie było nietrafne bądź też zostało wydane bez czynnego

tary/587507257/488019/manowska-malgorzata-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-i-art-1-505-38-wyd-iii?cm=URELATIONS.); (dostęp: 16.07.2018 r.).

udziału pozwanego (np. nakazy zapłaty, wyroki zaoczne), zostanie – w granicach określonych tą sentencją – wykonany przez wszystkie organy i sądy.

Powyższe argumenty przemawiają za przyjęciem stanowiska, zgodnie z którym w oparciu o normę wynikającą z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca orzeczenia obejmuje wyłącznie sentencję wyroku, a zatem zajęte przez Sąd Najwyższy w głosowanym wyroku z 30 maja 2017 r., sygn. akt PK 125/16, stanowisko uznać należy za słuszne. Sąd Najwyższy zasadnie uznał, że moc wiążąca prawomocnego wyroku ogranicza się co do zasady tylko do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji orzeczenia i nie obejmuje jego motywów. Przedmiotem prawomocności materialnej jest bowiem ostateczny rezultat rozstrzygnięcia, a nie przesłanki, przyczyny, które doprowadziły sąd do wydania konkretnego rozstrzygnięcia. Oznacza to, że inny sąd nie jest związany zarówno ustaleniami faktycznymi poczynionymi w innej sprawie, jak i poglądami prawnymi wyrażonymi w uzasadnieniu zapadłego w innej sprawie orzeczenia. W konsekwencji wynikająca z art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca prawomocnego orzeczenia nie rozciąga się na dokonane przez sąd ustalenia faktyczne, w tym na ocenę wiarygodności dowodów. Wyjątki od określonej w art. 233 § 1 k.p.c. zasady samodzielności i niezawisłości sądu w ocen materiału dowodowego nie mogą podlegać interpretacji rozszerzającej, jednocześnie sąd rozpoznający sprawę zobligowany jest do samodzielnego przeprowadzenia postępowania dowodowego (co związane jest m.in. z zasadą bezpośredniości dowodów) i nie może uchylać się od obowiązku przeprowadzenia postępowania dowodowego, w wyniku czego zobligowany jest do dokonania własnych, wszechstronnych ustaleń i samodzielných ocen.

STRESZCZENIE

Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 30 maja 2017 r.,
sygn. akt II PK 125/16 – glosa aprobująca

Glosa dotyczy wyroku Sądu Najwyższego z 30 maja 2017 r. w sprawie II PK 125/16, w którym sąd uznał, że moc wiążąca w zakresie wynikającym z art. 365 k.p.c. nie oznacza związania sądu ustaleniami zawartymi

w uzasadnieniu innego orzeczenia. Problematyka poruszona w przywołanym orzeczeniu oraz w przedmiotowej glosie odnosi się do wywołującej w orzecznictwie i doktrynie prawa kontrowersji związanej z mocą wiążącą orzeczenia, tj. odpowiedzi na pytanie, czy z mocy wiążącej orzeczenia (wyroku lub w postępowaniu nieprocesowym postanowienia) w sprawie cywilnej korzysta jedynie rozstrzygnięcie oraz czy też moc wiążąca wyroku rozciąga się na kwestie pozostające poza sentencją, w tym ustalenia i oceny dotyczące stosunku prawnego stanowiącego podstawę żądania, o którym orzeczono. Glosa przybliży zapatrywania Sądu Najwyższego w komentowanej sprawie, a także stanowiska doktryny oraz wskazuje argumenty przemawiające za przyjęciem stanowiska, iż na gruncie art. 365 k.p.c. moc wiążąca orzeczenia odnosi się jedynie do jego sentencji i nie obejmuje jego uzasadnienia.

Słowa kluczowe: moc wiążąca orzeczenia; sentencja; uzasadnienie; Sąd Najwyższy

SUMMARY

The gloss to decision of the Supreme Court of 30 May 2017
in the case no. II PK 125/16 – approving gloss

The gloss concerns the Supreme Court's decision of 30 May 2017 in the case no. II PK 125/16, in which the Supreme Court considered that the binding force in the scope resulting from Art. 365 of the Civil Procedure Code does not mean binding the court with the findings contained in the justification of another ruling. The issues raised in the above Supreme Court's ruling and in the gloss refer to the controversy in jurisprudence and doctrine related to the binding force of the ruling, i.e. the answer to the question whether the binding force of a ruling (court's decision or non-procedural order) in a civil case is used only for the decision and whether or not the binding force of the court's decision extends to matters beyond the sentence of the judgment, including the findings and assessments regarding the legal relationship underlying the request for which it was adopted. The gloss brings closer the view of the Supreme Court in the commented case, as well as the position of the doctrine and indicates the arguments for adopting a position that supports the thesis that under Art. 365 of the Civil Procedure Code, the binding force of the ruling refers only to its sentence and does not include its justification.

Keywords: binding force of the ruling; sentence; justification; Supreme Court

BIBLIOGRAFIA

- Dolecki H. (red), Wiśniewski T. Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1: Artykuły 1–366, wyd. II, Warszawa 2013, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587306753/147351/dolecki-henryk-red-wisniewski-tadeusz-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-i-artykuly...?cm=URELATIONS> (dostęp: 16.07.2018 r.).
- Filipek K., Gwarancje niezawisłości sędziowskiej sędziów sądów powszechnych, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, nr 9/13, s. 7–25, http://bazhum.muzhp.pl/media//files/Studenckie_Zeszyty_Naukowe/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13-s7-25/Studenckie_Zeszyty_Naukowe-r2006-t9-n13-s7-25.pdf (dostęp: 16.07.2018 r.).
- Grzegorzcyk P., w: Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 2: Postępowanie rozpoznawcze, red. T. Ereciński, Warszawa 2016, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587717595/515035/erecinski-tadeusz-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-ii-postepowanie-rozpoznawcze-wyd-v?cm=URELATIONS> (dostęp: 16.07.2018 r.).
- Manowska M., Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz, t. 1: Art. 1–505(38), wyd. III, Warszawa 2015, <https://sip.lex.pl/#/commentary/587507257/488019/manowska-malgorzata-red-kodeks-postepowania-cywilnego-komentarz-tom-i-art-1-505-38-wyd-iii?cm=URELATIONS> (dostęp: 16.07.2018 r.).

